

Bij vroeg ingrijpen hoeft staartbijten geen groot probleem

Houding staart indicatie voor

Het couperen van staarten is op veel bedrijven in de gangbare varkenshouderij een standaard handeling. In de huidige situatie zou handhaving van een verbod op couperen dan ook tot veel problemen leiden. Bij vroeg en onconventioneel ingrijpen is de schade van staartbijten echter goed te beperken, ook wanneer de varkens een lange(re) staart hebben. De houding van de staart blijkt dan een goede graadmeter voor de te verwachten schade.

Staartbijten is in de Nederlandse varkenshouderij een serieus probleem. De angst voor verwondingen aan staarten heeft er toe geleid dat in de gangbare varkenshouderij de staarten van biggen al op jonge leeftijd vrijwel volledig worden gecoupeerd. Het is wel een ingreep die meer en meer ter discussie staat. En niet alleen bij de groeperingen die voor de belangen van de dieren opkomen. Ook slachterijen en retailers willen naar langere staarten, en de Nederlandse overheid wil deze ingreep voor 2023 verbieden. In haar Nota Dierenwelzijn stelde minister Verburg al in 2007 dat het couperen de integriteit van het dier aantast. De minister beseft echter ook dat het zonder meer verbieden van couperen tot grotere welzijnsproblemen kan leiden dan de uitvoering ervan.

Stallen schieten tekort

Het staartbijten is een houderijprobleem. De huidige, gangbare stallen en de intensieve bedrijfsvoering schieten veelal tekort en beperken de varkens in hun natuurlijke gedrag. En alles wat bij varkens tot frustratie leidt, kan tot bijtgedrag leiden. "Al is de kans op bijten bij de ene stressfactor wel groter dan bij de andere. Er zijn drempelwaardes," aldus Johan Zonderland onderzoeker bij Wageningen UR Livestock Research.

Een enkele frustratie hoeft niet direct tot bijtgedrag te leiden, maar opgestapelde frustraties kunnen dat wel doen. Staartbijten is een proces in de tijd, stelt Zonderland. Op een gegeven

moment doet de laatste druppel de emmer overlopen, en dan gaat het mis. Het varken kanaliseert de frustratie door deze te richten op de staarten van hokgenoten. Een varkenshouder kan dit proces stoppen door (een deel van) de frustratie weg te nemen. Hij moet dan echter wel op tijd ingrijpen. Wanneer bijtende varkens een 'beloning' krijgen voor hun schadelijke gedrag, is het moeilijk dat gedrag uit te bannen. Die beloning is vaak tweemaal. Enerzijds het bloed van de staartverwonding zelf en anderzijds een verandering van het gedrag van het slachtoffer.

In de praktijk grijpen varkenshouders vooral in door de bijters of de gebeten dieren uit de groep te halen, zo blijkt uit een enquête onder varkenshouders (zie kader). Volgens Zonderland is het in een vroeg stadium ook mogelijk de frustratie om te buigen: van aandacht voor hokgenoten naar aandacht voor de omgeving. Het verstrekken van stro, ruwvoer of veel touwen in het hok gecombineerd met het insmeren van de staarten met een afstotend middel (zoals Stockholmteer of herts-hoornolie) en het weghalen van de bijters uit de groep kan dan helpen. Al lukt het daarmee niet

Een staart die tussen de benen van een big hangt, verhoogt de kans op staartbijten.

Foto: Marcel Bekken



te zijn bijtkans

altijd om het bijtgedrag voor de volle honderd procent te elimineren.

Niet overlopen

Beter is het natuurlijk de omstandigheden in de groep zo te maken, dat de emmer niet overloopt. Het niet kunnen uiten van exploratiegedrag is bijvoorbeeld één van de grootste frustraties en vaak aanleiding voor staartbijten. Stro of een andere ondergrond kunnen hierbij een belangrijke preventieve rol spelen. Dat blijkt niet alleen uit onderzoek, maar ook uit ervaringen in de biologische varkenshouderij.

Johan Zonderland en zijn collega Marc Bracke beseffen dat algemeen gebruik van stro voor de gangbare varkenshouderij erg ver gaat. Vandaar dat ze ook op zoek zijn naar materialen die stro kunnen vervangen. Dat onderzoek gaat verder dan de zoektocht naar varkensspeeltjes. Goede hokverrijking draagt voor een groot deel bij aan de oplossing van het probleem. Maar ook andere

risicofactoren zoals hokbezetting, de groeps-grootte, het klimaat, genetica, sekse, voersamenstelling, voerverstrekking en hygiëne dragen bij aan het tegengaan van staartbijten.

Het verschijnsel staartbijten helemaal uitbannen is een utopie. Kijk naar de biologische varkenshouderij. Daar worden staarten niet gecoupeerd, is stro aanwezig en bieden de omstandigheden de varkens veel ruimte voor natuurlijk gedrag. Maar toch komt ook in de biologische varkenshouderij staartbijten voor en wel bij circa anderhalf procent van de dieren.

Staart geeft signaal

Zonderland en collega-onderzoekers concluderen na onderzoek bij 992 gespeende biggen dat je de schade van staartbijten kunt beperken door goed naar de staart van het dier te kijken. De staart heeft een signaalfunctie, zowel voor de diervorzorger als voor de andere dieren. Met andere woorden: door goed naar de staarten te kijken weet een varkenshouder wanneer hij moet ingrijpen.

De staarten van de onderzochte biggen waren niet gecoupeerd. De dieren werden drie keer per week geobserveerd. Wanneer een varken tijdens een observatie een ongeschonden staart met een mooie krul had, was de kans op bijtsporen tijdens een observatie twee dagen later 8,6 procent. Hield een varken tijdens de observatie de ongeschonden staart echter tussen de benen, dan liep de kans op bijtsporen bij de volgende observatie twee dagen later op tot 22,3 procent. Hing de staart bij twee achtereenvolgende obser-

Standaard couperen verboden

Het couperen van staarten is volgens Europese wetgeving maar in beperkte mate toegestaan. Voorwaarde is dat er al schade van bijtgedrag is aangetoond bij andere varkens. Bovendien moet er eerst naar andere oplossingen in het hok- en stalsysteem zijn gezocht. Bovendien stelt de EU-wet dat een dierenarts of een gecertificeerde persoon het couperen moet uitvoeren. Kortom: het routinematig couperen van staarten is in de EU niet toegestaan. Zweden, Finland en Litouwen gaan nog een stap verder, door het couperen helemaal te verbieden. In Denemarken mag, bij gebleken schade, tussen dag 2 en 4 maximaal tot de helft van de staart worden gecoupeerd.

vaties tussen de benen zonder zichtbare bijtsporen, dan nam de kans op bijtsporen twee dagen later toe tot 32,4 procent. De onderzoekers keken tijdens de observaties ook naar de beweging van de staart. Het wel of niet bewegen van de staart had echter geen voorspellende waarde voor het optreden van staartbijten.

Observeren zegt dus veel. De conclusies van dit onderzoek betekenen echter nog niet dat de gangbare varkenshouderij afscheid kan nemen van het couperen door beter op te letten. Momenteel geeft ongeveer de helft van de onderzochte varkenshouders aan geen probleem met staartbijten te hebben. Marc Bracke verwacht dat er van deze groep bedrijven een klein deel zonder couperen zou kunnen. "Stoppen met couperen op alle bedrijven is momenteel een te grote stap. Wel biedt het onderzoek aanknopingspunten voor de toekomst."

Drie sporen

Het project Verantwoord omgaan met varkensstaarten richt zich nu op drie sporen. Als eerste is er een inventarisatie gestart naar de daadwerkelijke economische schade van staartbijten. Ten tweede is er onderzoek en ondersteuning bij bedrijven die problemen hebben met staartbijten, of die varkens willen houden met een lange(re) staart. Als laatste zijn de onderzoekers actief in kennisuitwisseling, binnen Europa. "Als we echt willen, kunnen onderzoekers samen met de sector oplossingen voor dit probleem vinden. De sector moet er dus zelf ook de schouders onder zetten. Dat betekent ook dat we ervaringen moeten uitwisselen," aldus Bracke.

Varkenshouders niet doordrongen van probleem

Nederlandse varkenshouders zijn nog niet echt doordrongen van de noodzaak om te zoeken naar wegen die het standaard couperen van staarten overbodig maken. Dat blijkt uit een enquête die Wageningen UR Livestock Research en LEI uitvoerden onder 487 gangbare en 33 biologische varkenshouders. Maar 8 procent van de onderzochten gaf bijten op als het belang-

rijkste welzijnsprobleem. De deelnemers reageerden ook op een aantal stellingen rond staartbijten. De score liep uiteen van 0 tot 6, waarbij de score 6 'helemaal eens' betekende. In de tabel staan enkele opvallende scores, die iets zeggen over de houding van varkenshouders ten opzichte van het couperen.

Opvallende scores in de enquête over staartbijten

Staartbijten is een belangrijk welzijnsprobleem voor mijn dieren	2,6
Couperen is nodig om staartbijten te voorkomen	4,9
Een krul in de staart is belangrijk voor een duurzame varkenshouderij en een goed imago	2,7
De gangbare sector kan binnen 15 jaar volledig gestopt zijn met couperen	2,5
Voordat ik ga stoppen met couperen moet onderzoek eerst aantonen dat het staartbijten in de praktijk voorkomen kan worden bij onגעcoupeerde dieren	5,4
De gangbare sector moet financieel gecompenseerd worden door de overheid voor de inspanningen die ze moeten leveren om staartcouperen achterwege te laten	3,8

Bron: 'Stoppen met couperen? Varkenshouders over staartbijten en staartcouperen.' Wageningen UR

